

บทที่ 1 บทนำ

หลักการและเหตุผล

นับแต่ปี 2545 รัฐบาลไทยมีนโยบายอย่างชัดเจนในการเปิดเจรจาความตกลงการค้าเสรีระดับทวิภาคี โดยในปีปัจจุบัน (พ.ศ. 2551) รัฐบาลไทยได้ลงนามความตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Area หรือ FTA) กับประเทศต่าง ๆ ดังนี้คือ บาเรนห์ (ธันวาคม 2545) จีน (ตุลาคม 2546) อินเดีย (ตุลาคม 2546)เปรู (ตุลาคม 2546) ออสเตรเลีย (กรกฎาคม 2547) นิวซีแลนด์ (เมษายน 2548) ญี่ปุ่น (เมษายน 2550) และกับอีก 1 กลุ่มประเทศ (BIMTEC : บังคลาเทศ อินเดีย พม่า ศรีลังกา ภูฏาน และเนปาล) (ปี พ.ศ. 2547)

การผลักดันไทยเข้าสู่การจัดระเบียบเศรษฐกิจโลกใหม่ตามแนวทางการทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Agreements: FTA) คือความพยายามผลักดันให้พัฒนาการของเศรษฐกิจและสังคมไทยดำเนินไปตามแนวทางระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมที่ภาคเศรษฐกิจระหว่างประเทศมีบทบาทนำในการพัฒนาประเทศหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความพยายามจะขยายการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศ (ทั้งภาคการค้าและบริการ) โดยการลด/เลิกอุปสรรคทางการค้าและการลงทุนระหว่างประเทศทั้งด้านภาษี (การลดหย่อนภาษีสินค้าแต่ละประเภทให้เท่ากับศูนย์) และไม่ใช่อำนาจ (Non - Tariff Measures : NTMs) ให้เหลือน้อยที่สุด อาทิเช่น มาตรการสุขอนามัยและสุขอนามัยพืช (ระเบียบวิธีการออกใบอนุญาตนำเข้า) และให้ครอบคลุมการเปิดเสรีทั้งทางด้านการค้า สินค้า บริการ การลงทุน และความร่วมมือทางเศรษฐกิจ

แม้จะมีความเชื่อโดยทั่วไปว่า การลงนามเขตการค้าเสรี (FTA) กับประเทศต่าง ๆ จะมีผลให้ไทยเพิ่มการส่งออกได้มากขึ้น รวมทั้งมีการลงทุนจากต่างประเทศในเศรษฐกิจไทยได้ขยายตัว เพราะการทำ FTA ช่วยทำให้การเจรจาลดอุปสรรคทางการค้าระหว่างประเทศง่ายขึ้น รวมทั้งนักลงทุนมีความเชื่อมั่นมากขึ้นจึงทำให้เงินลงทุนจากต่างประเทศหลั่งไหลเข้าสู่ไทย ตลอดจนสร้างพันธมิตรที่เกื้อกูลกันทางเศรษฐกิจ และเพิ่มอำนาจต่อรองของไทยในเวทีการค้าโลก แต่ทว่าผลกระทบทางด้านลบก็มีอยู่มากมายเช่นกันที่สำคัญคือ ผลกระทบต่อภาคเศรษฐกิจชนบท อันเป็นภาคเศรษฐกิจที่ผลิตอาหารและวัตถุดิบเพื่อเลี้ยงดูประชากรภายในและต่างประเทศและนำเงินตราจากต่างประเทศ รวมทั้งเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีแรงงานอาศัยอยู่ถึงประมาณเกือบร้อยละ 50 ของ

แรงงานทั้งหมด ทั้งนี้เพราะกติกาเขตการค้าเสรีที่ไทยลงนามกับประเทศต่าง ๆ จะผลักดันให้ภาคชนบทของไทยต้อง (1) ปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ (2) พัฒนารูปแบบและคุณภาพสินค้าให้ได้มาตรฐาน (3) สร้าง Brand Name ของสินค้าไทยสู่ตลาดโลก (4) วิจัยและพัฒนา (R&D) เพื่อให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต (5) มีหน่วยงานควบคุมมาตรฐานสินค้านำเข้าและหน่วยงานสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ เพื่อควบคุมการนำเข้าและมาตรฐานสำหรับสินค้านำเข้า (6) มาตรการช่วยเหลือสินค้าการเกษตรและแรงงานในภาคเกษตรที่ถูกผลกระทบจากการเข้ามาของสินค้านำเข้าจากการทำ FTA ฯลฯ

นอกจากนี้ผลกระทบที่สำคัญคือ อาจทำให้การกระจายรายได้ลดลง และผลกระทบทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างกว้างขวาง หากผู้ประกอบการ เกษตรกร ผู้ผลิตต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตลอดจนภาคประชาชนไม่ได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะเป็นการบั่นทอนเสถียรภาพและความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

การวิจัยในชุดโครงการนี้มีจุดประสงค์ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่สำคัญคือ ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้นเนื่องจากข้อตกลงเขตการค้าเสรี ที่มีต่อภาคเกษตรกรรมในชนบทของไทย โดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับด้านวิถีการหาเลี้ยงชีพในชนบท การผลิต และการบริโภคของสินค้าเกษตรกรรม ทั้งนี้เพื่อหาแนวทางการเตรียมพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบที่เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์ของชุดโครงการวิจัย

(1) เพื่อศึกษาและประเมินวิเคราะห์ผลกระทบของชนบทไทยทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านเกษตรกรรม อันเนื่องมาจากการทำข้อตกลงการค้าเสรีของไทยกับประเทศต่าง ๆ

(2) เพื่อหาแนวทางเตรียมความพร้อมทั้งมาตรการรุกและรับ และหาแนวทางแก้ไขอันเนื่องมาจากผลข้อตกลงเขตการค้าเสรีในประเด็นเกี่ยวกับกรอบกติกา ข้อบังคับของ FTA ที่มีต่อปัญหาภาคเกษตรกรรมในด้านความเป็นธรรมทางการค้า ปัญหาด้านการผลิต การตลาด การบริโภค ทั้งในด้านกว้างและด้านลึก

(3) เพื่อสนับสนุนและสร้างความร่วมมือกับชุมชนชนบทเพื่อให้มีส่วนร่วมในการวิจัย รวมทั้งสนับสนุนให้มีการตั้งคำถาม และ/หรือแก้ไขปัญหาร่วมกัน อันเนื่องมาจากผลกระทบจาก FTA กับนักวิจัย เพื่อให้ชุมชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร การ

วางแผน หรือการตัดสินใจในการพัฒนาภาคเกษตรกรรม และนอกภาคเกษตรกรรมในชนบทให้รอบด้านมากขึ้น เพื่อให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากวัตถุประสงค์ข้างต้น การวิจัยในชุดโครงการนี้ได้แบ่งเนื้อหาของการวิจัยประกอบ 4 หัวข้อ คือ

1. กติกาข้อตกลงการค้าเสรีกับภาคเกษตรกรรมไทย
2. การเตรียมพร้อมเพื่อรองรับข้อตกลงเขตการค้าเสรีด้านวิถีการเลี้ยงชีพของเกษตรกรไทย
3. การเตรียมพร้อมของภาคไม้ผลเพื่อรองรับผลกระทบจากข้อตกลงเขตการค้าเสรี
4. การเตรียมพร้อมด้านการบริโภคสินค้าเกษตรเพื่อรองรับผลกระทบจากข้อตกลงเขตการค้าเสรี

ระเบียบวิธีวิจัย

ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร รวมทั้งบททวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกฎกติกา โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่มีผลกระทบต่อประเทศไทย ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจชนบทในด้านเกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมด้าน การค้าและการลงทุน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบ ซึ่งจะนำมาซึ่งความได้เปรียบและเสียเปรียบจากการทำข้อตกลงเสรี

ศึกษาผลกระทบของข้อตกลงเขตการค้าเสรีที่มีต่อภาคเกษตรกรรมและภาคอื่น ๆ ในชนบทไทยในด้านต่าง ๆ คือ การผลิตและการตลาด การบริโภคและการเปลี่ยนแปลงวิถีการเลี้ยงชีพ โดยจะเลือกศึกษาในเขตพื้นที่ชนบทที่ได้รับผลกระทบ โดยจะวิเคราะห์เนื้อหา (content) และประเด็นปัญหา (issues) เพื่อนำมาสู่การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับผลกระทบ (หรือเสนอนโยบายและมาตรการทางรัฐ) ในด้านต่าง ๆ ตลอดจนสามารถระดมความคิดเห็นจากผู้ที่ได้รับผลกระทบในชนบท รวมทั้งองค์กรหรือนักวิชาการ และภาคประชาชน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเปิดการค้าเสรี เป็นต้น โดยวิธีการศึกษาใช้หลายวิธีร่วมกันเพื่อจะสามารถมองผลกระทบได้อย่างรอบด้านที่สำคัญคือใช้ (1) การวิจัยและสัมมนาโดยแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งร่วมกันตั้งโจทย์ประเด็นปัญหา และผลกระทบร่วมกับนักวิจัยโดยการเรียนรู้ร่วมกัน (2) ใช้เอกสารจากทางราชการหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (3) ใช้แบบสอบถามสำรวจข้อมูลทางเศรษฐกิจสังคมและข้อมูลอื่น ๆ ของกลุ่มตัวอย่างต่าง ๆ รวมทั้งสอบถามและสัมภาษณ์แบบเจาะลึก แบบแลกเปลี่ยนและพูดคุยอภิปราย แลกเปลี่ยนจากนักวิชาการ ข้าราชการ ภาคธุรกิจเอกชน เกษตรกร และผู้ที่เกี่ยวข้อง (4) การสัมมนาแบบเจาะกลุ่ม (Focus

Group) (5) การวิเคราะห์ข้อมูล นอกจากจะใช้ข้อมูลเชิงปริมาณในรูปของหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และเชิงคุณภาพแล้ว ยังได้มีการใช้เทคนิค SWOT และ TOWS Matrix เพื่อช่วยในการวิเคราะห์